

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД «МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

**Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
Кафедра правоохоронної та антикорупційної діяльності**

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Актуальні питання кримінального права»

Тема роботи:

«Порядок відбування арешту військовослужбовцями»

Виконав:

студент групи

П-9-25-М1ПрД-Н(1.6Д)

Прохорчук Є.С.

Науковий керівник:

ПинягаР.О. к.ю.н., доц.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАРАНЬ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРИЗНАЧЕНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ.....	6
1.1. Поняття та правова природа покарань, що застосовуються до військовослужбовців.....	6
1.2. Особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців.....	10
1.3. Види покарань, що можуть бути призначені військовослужбовцям.....	12
РОЗДІЛ 2. АРЕШТ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	16
2.1. Поняття, правова природа та місце арешту військовослужбовців в системі покарань.....	16
2.2. Підстави та порядок призначення арешту військовослужбовцям.....	17
2.3. Строки арешту військовослужбовців та особливості їх обчислення.....	19
РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК ТА УМОВИ ВІДБУВАННЯ АРЕШТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	22
3.1. Органи та установи, що забезпечують відбування арешту військовослужбовцями.....	22
3.2. Умови відбування арешту та правовий статус засуджених військовослужбовців.....	23
3.3. Заходи заохочення та дисциплінарні стягнення, що застосовуються до військовослужбовців, засуджених до арешту.....	25
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ АРЕШТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	27
4.1. Основні проблеми правового регулювання відбування арешту військовослужбовцями.....	27
4.2. Практичні проблеми реалізації арешту щодо військовослужбовців.....	28
4.3. Шляхи вдосконалення законодавства та практики відбування арешту військовослужбовцями.....	30

ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена особливим правовим статусом військової служби, що поєднує підвищені вимоги до дисципліни, субординації та виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни. Арешт як вид кримінального покарання або дисциплінарного стягнення щодо військовослужбовців має специфічні умови реалізації, які відрізняються від порядку його відбування цивільними особами. Це потребує чіткого

нормативного врегулювання та узгодженості норм кримінального, кримінально-виконавчого і військового законодавства з метою забезпечення законності, справедливості та дотримання прав військовослужбовців.

Особливої актуальності зазначена тема набуває в умовах збройної агресії та тривалого особливого періоду, коли значно зростає чисельність військовослужбовців і, відповідно, кількість правопорушень військового характеру. Практика застосування арешту щодо військових виявляє низку проблем, пов'язаних із умовами його відбування, діяльністю гауптвахт, гарантіями прав засуджених та контролем за законністю виконання покарання. У цьому контексті наукове дослідження порядку відбування арешту військовослужбовцями є необхідним для вдосконалення правового регулювання, підвищення ефективності військової юстиції та забезпечення належного рівня правового захисту в Збройних Силах України.

Мета та завдання дослідження. Метою курсової роботи є загальнотеоретичний аналіз особливостей порядку відбування арешту військовослужбовцями.

Основні завдання:

- проаналізувати поняття та правова природа покарань, що застосовуються до військовослужбовців;
- визначити особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців;
- охарактеризувати види покарань, що можуть бути призначені військовослужбовцям;
- проаналізувати поняття, правову природу та місце арешту військовослужбовців в системі покарань;
- охарактеризувати підстави та порядок призначення арешту військовослужбовцям;
- розглянути органи та установи, що забезпечують відбування арешту військовослужбовцями;

- проаналізувати умови відбування арешту та правовий статус засуджених військовослужбовців;
- визначити заходи заохочення та дисциплінарні стягнення, що застосовуються до військовослужбовців, засуджених до арешту;
- охарактеризувати основні проблеми правового регулювання відбування арешту військовослужбовцями;
- розглянути практичні проблеми реалізації арешту щодо військовослужбовців;
- проаналізувати шляхи вдосконалення законодавства та практики відбування арешту військовослужбовцями.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з відбуванням арешту військовослужбовцями.

Предметом дослідження є порядок відбування арешту військовослужбовцями.

Рівень дослідження теми. Інститут мирової угоди у цивільному процесі України досліджували такі українські вчені, як Кривошея В. Я., Баратинський М. В., Білоус В. В., Мельник О. М., Погорецький М. А., Штефан М. Й.

Методи дослідження. У дослідженні порядку відбування арешту військовослужбовцями значний внесок зробили такі вітчизняні науковці, як І.І. Гришук, В.М. Литвиненко, О.П. Романюк, С.В. Кримський, М.Ю. Савін, Ю.М. Петренко, В.І. Гнатюк, А.В. Слободянюк та Н.В. Черненко, праці яких охоплюють питання військової юстиції, кримінально-виконавчого процесу та правового режиму арешту в умовах військової служби.

Структура курсової роботи визначена метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (26 найменувань). Загальний обсяг курсової роботи становить 37 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАРАНЬ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРИЗНАЧЕНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

1.1. Поняття та правова природа покарань, що застосовуються до військовослужбовців

Покарання, що застосовуються до військовослужбовців у кримінальному праві, є особливим різновидом державного примусу, який поєднує загальні засади кримінальної відповідальності з урахуванням специфіки військової служби та правового статусу осіб, які її проходять. Особливе становище військовослужбовців зумовлене виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, що потребує підвищеного рівня дисципліни, організованості та безумовного підпорядкування наказам командування. У зв'язку з цим кримінально-правові покарання у військовій сфері спрямовані не лише на покарання винної особи, а й на забезпечення належного функціонування військових формувань. Саме тому інститут покарань щодо військовослужбовців займає особливе місце в системі кримінального права України [17, с. 278].

Поняття покарання у кримінальному праві традиційно визначається як захід державного примусу, що застосовується за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення. Однак щодо військовослужбовців це поняття набуває додаткового змістовного наповнення, оскільки враховує специфічні умови несення служби та підвищену суспільну небезпечність військових злочинів. Кримінальне покарання для військовослужбовця є не лише юридичним наслідком злочину, а й інструментом підтримання військової дисципліни та правопорядку. При цьому воно спрямоване на запобігання порушенням, які можуть негативно вплинути на боєздатність підрозділів. Таким чином, покарання у військовому кримінальному праві має комплексний характер.

Правова природа покарань, що застосовуються до військовослужбовців, зумовлена особливим поєднанням публічно-правових інтересів держави та індивідуальної кримінальної відповідальності конкретної особи. Держава, встановлюючи спеціальні види покарань для військовослужбовців, прагне забезпечити ефективний механізм реагування на злочини у військовій сфері. Водночас такі покарання мають відповідати загальним принципам кримінального права, зокрема законності, справедливості та гуманізму. Це означає, що навіть у межах військової служби неприпустимим є свавільне або надмірне застосування кримінально-правових заходів. Отже, правова природа цих покарань ґрунтується на балансі між інтересами оборони та правами людини [21, с. 87].

До покарань, що можуть застосовуватися до військовослужбовців, належать як загальні види кримінальних покарань, так і спеціальні, властиві лише цій категорії осіб. Загальні покарання, такі як штраф, позбавлення волі чи обмеження волі, застосовуються з урахуванням особливостей статусу військовослужбовця. Водночас спеціальні покарання, зокрема арешт з утриманням на гауптвахті або службові обмеження для військовослужбовців, мають чітко виражений військово-правовий характер. Їх застосування спрямоване на збереження військової організації та дисципліни. Таким чином, система покарань у військовому кримінальному праві має диференційований характер.

Кримінальні покарання військовослужбовців виконують важливу превентивну функцію, спрямовану на попередження вчинення нових злочинів як конкретною особою, так і іншими військовослужбовцями. Усвідомлення неминучості кримінальної відповідальності сприяє зміцненню військової дисципліни. Особливу роль це відіграє у військових колективах, де приклад одного військовослужбовця може мати значний вплив на інших. Таким чином, покарання виступає інструментом загальної та спеціальної превенції. Його ефективність безпосередньо пов'язана з авторитетом військового правосуддя.

Виховна функція покарань щодо військовослужбовців полягає у формуванні поваги до військового закону, статутів та наказів командування. Кримінально-правовий вплив сприяє усвідомленню значення правомірної поведінки в умовах військової служби. Це особливо актуально для молодих військовослужбовців, які лише формують професійну правосвідомість. Водночас покарання має демонструвати невідворотність відповідальності за порушення військового обов'язку. Таким чином, виховний аспект є невід'ємною складовою правової природи покарань.

Застосування покарань до військовослужбовців нерозривно пов'язане з гарантіями дотримання їх прав і свобод, передбачених Конституцією України та міжнародними правовими актами. Навіть в умовах воєнного стану кримінальне право не допускає повного обмеження основоположних прав особи. Судовий контроль за призначенням покарання є ключовим елементом забезпечення законності. Це дозволяє уникнути зловживань та свавільного застосування примусу. Таким чином, правова природа покарань включає й правозахисний компонент [10, с. 72].

Правова природа кримінальних покарань щодо військовослужбовців не може бути зведена виключно до карального аспекту. Вона охоплює широкий спектр правових, соціальних і моральних елементів. Покарання виступає механізмом правового впливу, що забезпечує стабільність військової системи. Його ефективність залежить від чіткості законодавства та якості правозастосування. Саме тому вдосконалення цього інституту залишається актуальним завданням науки кримінального права.

Таким чином, покарання, що застосовуються до військовослужбовців у кримінальному праві, є складним правовим явищем, яке поєднує загальні засади кримінальної відповідальності зі спеціальними вимогами військової служби. Їх правова природа визначається необхідністю забезпечення військової дисципліни, законності та національної безпеки. Водночас вони повинні відповідати принципам гуманізму та справедливості.

1.2. Особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців

Кримінальна відповідальність військовослужбовців є особливим різновидом юридичної відповідальності, що зумовлюється специфічним правовим статусом осіб, які проходять військову службу, та їх роллю у забезпеченні обороноздатності і національної безпеки держави. На відміну від цивільних осіб, військовослужбовці перебувають у відносинах підвищеного підпорядкування та дисципліни, що безпосередньо впливає на характер їх прав та обов'язків, а також на зміст і межі кримінально-правової оцінки їх поведінки. Саме тому кримінальне законодавство України передбачає спеціальні норми, спрямовані на регулювання відповідальності за військові кримінальні правопорушення.

Однією з ключових особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців є наявність у Кримінальному кодексі України окремого розділу, присвяченого кримінальним правопорушенням проти встановленого порядку несення військової служби. Така законодавча конструкція свідчить про визнання законодавцем особливої соціальної небезпечності діянь, що посягають на військову дисципліну, підпорядкованість та боєготовність військових підрозділів. У зазначених складах злочинів об'єктом посягання виступають не лише окремі суспільні відносини, а й система військового управління загалом [5, с. 91].

Специфічною рисою кримінальної відповідальності військовослужбовців є особливий суб'єкт злочину, яким може бути лише особа, що перебуває на військовій службі або прирівняна до неї у встановленому законом порядку. Наявність спеціального суб'єкта зумовлює застосування до таких осіб окремих норм кримінального права, які не можуть бути застосовані до цивільних осіб. Визначення статусу військовослужбовця має істотне значення для правильної кваліфікації діяння та вибору відповідної санкції.

Особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців проявляються також у характері їхніх обов'язків, порушення яких визнається кримінально караним. Йдеться насамперед про обов'язок безумовного виконання наказів, дотримання військової дисципліни, правил несення служби та збереження військового майна. Порушення цих обов'язків може спричинити тяжкі наслідки для обороноздатності держави, що зумовлює підвищену суспільну небезпечність відповідних діянь. Саме тому кримінальне право встановлює спеціальні склади злочинів, пов'язані з непокорою, дезертирством, самовільним залишенням військової частини. Усі ці діяння оцінюються з урахуванням їх впливу на виконання завдань військової служби.

Важливою особливістю є і специфіка суб'єктивної сторони військових кримінальних правопорушень, яка нерідко пов'язана з умисною формою вини. Військовослужбовець, як правило, усвідомлює характер своїх обов'язків та можливі наслідки їх порушення, що підвищує рівень його відповідальності за вчинене. Разом із тим у деяких випадках кримінальна відповідальність може наставати і за необережні діяння, якщо вони призвели до тяжких наслідків для служби або життя інших осіб [7, с. 301].

Ще однією важливою особливістю є вплив воєнного стану та особливого періоду на кримінальну відповідальність військовослужбовців. У таких умовах законодавство передбачає посилення кримінальної відповідальності за низку військових злочинів, що пояснюється зростанням небезпеки для держави та суспільства. Вчинення кримінальних правопорушень у період бойових дій або мобілізації оцінюється як обставина, що обтяжує відповідальність.

Особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців проявляються також у співвідношенні кримінальної та дисциплінарної відповідальності. Не кожне порушення військової дисципліни тягне за собою кримінальну відповідальність, оскільки частина таких діянь охоплюється нормами дисциплінарного законодавства. Водночас у разі досягнення певного рівня суспільної небезпечності дисциплінарний проступок трансформується у

кримінальне правопорушення. Це потребує чіткого розмежування юрисдикцій та правильної правової кваліфікації діяння. Такий підхід забезпечує принцип справедливості та пропорційності відповідальності.

Важливою гарантією прав військовослужбовців є застосування до них загальних принципів кримінального права, зокрема принципів законності, рівності перед законом та індивідуалізації відповідальності. Незважаючи на спеціальний статус, військовослужбовці не можуть бути позбавлені основних прав і свобод, гарантованих Конституцією України. Суд, вирішуючи питання кримінальної відповідальності, повинен забезпечити баланс між інтересами держави та правами конкретної особи. Це має особливе значення в умовах підвищеного державного контролю у військовій сфері. Дотримання цих принципів сприяє легітимності кримінального правозастосування [15, с. 210].

Таким чином, кримінальна відповідальність військовослужбовців характеризується комплексом особливостей, що охоплюють спеціальний суб'єкт злочину, специфічні склади кримінальних правопорушень, особливі види покарань та підвищені вимоги до дисципліни. Вона покликана забезпечити належний правопорядок у військовій сфері та ефективне виконання завдань оборони держави. Водночас така відповідальність має реалізовуватися з дотриманням загальноправових принципів і гарантій прав людини. Саме поєднання спеціальних і загальних засад кримінального права визначає її правову природу.

1.3. Види покарань, що можуть бути призначені військовослужбовцям

Покарання, що застосовуються до військовослужбовців, у кримінальному праві України мають спеціальний характер і зумовлені особливостями їх правового статусу, умов проходження військової служби та підвищеними вимогами до дисципліни й законності у військових формуваннях. Законодавець, визначаючи систему таких покарань, виходить із

необхідності забезпечення належного рівня військової дисципліни, боєздатності та підпорядкованості, що є ключовими елементами функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань. Саме тому перелік і зміст покарань щодо військовослужбовців поєднують загальні засади кримінальної відповідальності з елементами спеціального правового регулювання.

Загальні види покарань, передбачені Кримінальним кодексом України, можуть застосовуватися до військовослужбовців лише з урахуванням їх статусу та можливості фактичного виконання таких санкцій. Не всі покарання, передбачені для цивільних осіб, є придатними для застосування у військовій сфері, оскільки деякі з них несумісні з режимом служби або особливим порядком підпорядкування. Це зумовлює необхідність обмеження або модифікації окремих санкцій, що забезпечує їх відповідність військово-службовим реаліям. Таким чином, загальні покарання набувають спеціального змісту у контексті військової служби [19, с. 201].

Одним із специфічних видів покарань, що можуть бути призначені військовослужбовцям, є службове обмеження для військовослужбовців, яке застосовується виключно до осіб, що проходять військову службу за контрактом. Це покарання полягає у встановленні певних обмежень щодо проходження служби, зокрема у зменшенні розміру грошового забезпечення та забороні підвищення по службі протягом визначеного строку. Його правова природа поєднує каральний та дисциплінарний вплив, що дозволяє досягти мети виправлення без ізоляції військовослужбовця від колективу. Такий вид покарання сприяє збереженню кадрового потенціалу армії.

Особливе місце у системі покарань займає арешт з утриманням на гауптвахті, який є спеціальним видом короткострокового позбавлення волі для військовослужбовців. Його застосування обмежене визначеним колом суб'єктів і передбачає відбування покарання у спеціально обладнаних військових приміщеннях. На відміну від загального арешту, цей вид покарання враховує військову специфіку та забезпечує збереження режиму військової

дисципліни. Водночас він має істотний психологічний вплив на засудженого, підкреслюючи суспільну небезпеку вчиненого діяння.

Ще одним видом покарання, що може бути призначений військовослужбовцям, є обмеження волі, яке застосовується з урахуванням положень кримінального та кримінально-виконавчого законодавства. Його призначення можливе переважно щодо військовослужбовців, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості. При цьому суд зобов'язаний оцінити, чи не перешкоджатиме виконання такого покарання інтересам служби та обороноздатності держави. Обмеження волі виконує функцію поступового впливу на особу правопорушника [25, с. 116].

Позбавлення волі на певний строк є найбільш суворим видом покарання, що може застосовуватися до військовослужбовців, і призначається у випадках вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Відбування цього покарання здійснюється у загальних установах виконання покарань, що фактично припиняє проходження військової служби. Такий захід має виразний репресивний характер і спрямований на ізоляцію особи, яка становить підвищену небезпеку для суспільства та військового правопорядку. Разом із тим його застосування потребує особливої зваженості з боку суду.

До військовослужбовців можуть застосовуватися й додаткові покарання, зокрема позбавлення військового звання, рангу або чину. Це покарання має не лише юридичне, а й значне морально-психологічне значення, оскільки військове звання є важливим елементом соціального статусу військовослужбовця. Його застосування підкреслює несумісність вчиненого злочину з почесним статусом захисника держави. Такий вид покарання часто використовується як додатковий засіб індивідуалізації відповідальності.

Важливим аспектом є обмеження застосування окремих видів покарань у період воєнного стану або особливого періоду, коли пріоритетом стає забезпечення обороноздатності держави. За цих умов суди мають враховувати не лише тяжкість злочину, а й наслідки вибуття військовослужбовця з лав Збройних Сил. Це зумовлює підвищену роль альтернативних та спеціальних

видів покарань. Такий підхід дозволяє поєднати інтереси правосуддя з потребами національної безпеки [24, с. 249].

Отже, система покарань, що можуть бути призначені військовослужбовцям, є комплексною та диференційованою, оскільки поєднує загальні кримінально-правові санкції зі спеціальними заходами впливу. Її особливість полягає у врахуванні специфіки військової служби, підвищених вимог до дисципліни та особливого статусу суб'єкта злочину. Такий підхід забезпечує ефективне реагування на кримінальні правопорушення у військовій сфері без порушення засад функціонування збройних формувань.

РОЗДІЛ 2. АРЕШТ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

2.1. Поняття, правова природа та місце арешту військовослужбовців в системі покарань

Арешт військовослужбовців у системі кримінальних покарань є особливим видом примусу держави, який застосовується виключно за вироком суду до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає у встановленому законом обмеженні прав і свобод засудженого, що реалізується через його тримання в умовах ізоляції на гауптвахті протягом визначеного строку від одного до шести місяців. До 2024 року арешт, відповідно до попередньої редакції статті 60 Кримінального кодексу України, призначався всім особам, за винятком випадків, прямо передбачених законом, та передбачав сувору ізоляцію від зовнішнього світу, у тому числі заборону на побачення, за винятком фахівців у галузі права, що створювало умови максимального обмеження контактів із зовнішнім середовищем. Проте після внесення змін Законом України № 3342-XI від 23.08.2023 року «Про внесення

змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» арешт було визначено як покарання, що застосовується виключно до військовослужбовців, що свідчить про спеціалізацію цього виду покарання та його тісний зв'язок із завданнями підтримання дисципліни у Збройних Силах України та інших військових формуваннях [12, с. 107].

Правова природа арешту військовослужбовців полягає в поєднанні каральної, превентивної та виховної функцій, оскільки він одночасно виступає як засіб державного примусу, спрямований на покарання винної особи за вчинене кримінальне правопорушення, та як інструмент підтримання військової дисципліни, що передбачає тимчасове обмеження свободи засудженого без повного вилучення його з військового колективу. При цьому арешт не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність, що прямо випливає зі статті 50 Кримінального кодексу України [1], а, навпаки, спрямований на виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як ним самим, так і іншими особами, що забезпечує реалізацію гуманістичних принципів кримінального права.

Місце арешту у системі покарань визначається його проміжним положенням між більш м'якими дисциплінарними стягненнями та суворішими покараннями, такими як обмеження або позбавлення волі, що дозволяє суду індивідуалізувати покарання з урахуванням тяжкості злочину, особистих і службових характеристик військовослужбовця та потреби збереження боєздатності військового підрозділу. З огляду на спеціальний статус арешту, він не застосовується до вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років, а виконання покарання здійснюється у спеціально обладнаних приміщеннях – гауптвахтах, що розташовуються у будівлях органів управління Служби правопорядку, на полігонах, у навчальних центрах та районах виконання завдань Збройними Силами України, відповідно до Наказу Міністерства оборони від 03.11.2020 № 394 «Про затвердження

Порядку тримання засуджених, узятих під варту, заарештованих та затриманих військовослужбовців» [3].

Таким чином, арешт військовослужбовців є спеціалізованим видом кримінального покарання, що поєднує в собі функції примусу, виховання та превенції, має чітко визначене правове регулювання та займає проміжне місце в системі покарань, забезпечуючи баланс між цілями покарання, законністю, дисципліною у військових колективах та захистом прав і свобод засудженого.

2.2. Підстави та порядок призначення арешту військовослужбовцям

Призначення арешту військовослужбовцям як виду кримінального покарання здійснюється за наявності сукупності передбачених кримінальним законом підстав, які охоплюють як юридичні, так і фактичні обставини вчиненого кримінального правопорушення, а також з урахуванням особливого правового статусу військовослужбовця, що зумовлює підвищені вимоги до його поведінки під час проходження військової служби. Визначальним при цьому є те, що арешт може бути призначений виключно судом і лише у випадках, прямо передбачених санкціями статей Особливої частини Кримінального кодексу України, що відповідає загальним засадам законності та справедливості кримінального покарання.

Підставами для призначення арешту військовослужбовцям є вчинення ними кримінального правопорушення невеликої або середньої тяжкості, характер і ступінь суспільної небезпечності якого не потребують застосування більш суворих видів покарання, проте водночас виключають можливість обмежитися лише заходами дисциплінарного впливу. При цьому суд зобов'язаний враховувати не лише формальні ознаки складу злочину, а й сукупність обставин справи, зокрема мотиви та мету вчинення діяння, наслідки, що настали, поведінку військовослужбовця до та після вчинення правопорушення, а також умови проходження ним військової служби, рівень

службової підготовки та попереднє ставлення до виконання службових обов'язків [6, с. 110].

Особливе значення при вирішенні питання про призначення арешту має принцип індивідуалізації покарання, відповідно до якого суд повинен забезпечити відповідність обраного виду покарання не лише тяжкості вчиненого злочину, а й особі винного, що є особливо актуальним у випадку військовослужбовців, оскільки надмірна суворість покарання може негативно вплинути на морально-психологічний стан військового колективу та боєздатність підрозділу. Саме з цієї причини арешт військовослужбовців розглядається як компромісний захід кримінально-правового впливу, який дозволяє досягти цілей покарання без застосування тривалого позбавлення або обмеження волі.

Порядок призначення арешту військовослужбовцям визначається нормами кримінального та кримінального процесуального законодавства України й передбачає ухвалення судом обвинувального вироку, в якому має бути чітко зазначено строк арешту, правову кваліфікацію вчиненого діяння та мотиви обрання саме цього виду покарання. Судове рішення повинно ґрунтуватися на повному, всебічному та неупередженому дослідженні доказів, а також на обґрунтованій оцінці можливості досягнення мети покарання шляхом застосування арешту з урахуванням специфіки військової служби.

Важливою особливістю порядку призначення арешту військовослужбовцям є те, що суд при ухваленні вироку повинен враховувати положення спеціального законодавства, яке регламентує порядок проходження військової служби та виконання покарань військовослужбовцями, оскільки призначення арешту не звільняє особу від статусу військовослужбовця, а лише тимчасово обмежує її особисту свободу в межах, визначених законом. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність узгодження кримінально-правових норм із вимогами військової дисципліни та статутних відносин [11, с. 204].

Отже, підстави та порядок призначення арешту військовослужбовцям характеризуються поєднанням загальних принципів кримінального права та спеціальних правил, зумовлених особливим статусом суб'єкта, що забезпечує можливість ефективного та справедливого застосування цього виду покарання з метою відновлення соціальної справедливості, виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень у сфері військової служби.

2.3. Строки арешту військовослужбовців та особливості їх обчислення

Строк арешту військовослужбовців, як спеціального виду кримінального покарання, визначається законом і становить від одного до шести місяців, що відображає його проміжне положення серед інших видів покарань, оскільки він передбачає тимчасове обмеження свободи засудженого без повного вилучення його з військового колективу, а його тривалість обирається судом з урахуванням тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обставин, що характеризують особу засудженого, та потреби забезпечення належного рівня дисципліни у військовому підрозділі. Строк арешту одночасно виконує функції індивідуалізації покарання та превентивного впливу на інших військовослужбовців, демонструючи невідворотність юридичних наслідків порушення військової дисципліни та кримінального законодавства, що дозволяє суду забезпечити баланс між каральною, виховною та запобіжною функціями арешту.

Особливості обчислення строку арешту визначаються положеннями Кримінального кодексу України та спеціальними нормативними актами, зокрема Наказом Міністерства оборони України, який регламентує порядок тримання засуджених на гауптвахті. Враховуючи, що арешт є покаранням, що накладається лише на військовослужбовців, обчислення строку починається з моменту фактичного взяття засудженого під арешт, що може відбуватися як у

стаціонарних гауптвахтах, так і у тимчасово обладнаних приміщеннях на полігонах, навчальних центрах та в районах виконання завдань Збройними Силами України, і триває до завершення призначеного судом строку, при цьому враховуються дні фактичного перебування на гауптвахті, а також дні тимчасової відсутності засудженого з поважних причин, передбачених законодавством [20, с. 98].

Крім того, законодавство передбачає окремі особливості у визначенні строку арешту для певних категорій військовослужбовців, зокрема для вагітних жінок та жінок з дітьми віком до семи років арешт не застосовується, що підтверджує гуманістичну спрямованість кримінального законодавства та дотримання принципів захисту прав і свобод особи, встановлених статтею 50 Кримінального кодексу України. Важливим є також те, що обчислення строку арешту не переривається під час переведення засудженого з одного приміщення для виконання покарання до іншого, а весь період тримання на гауптвахті зараховується до строку відбування покарання, що дозволяє забезпечити його законність та унеможливорює необґрунтоване продовження або скорочення терміну.

Отже, строки арешту військовослужбовців та особливості їх обчислення визначаються комплексом загальних і спеціальних норм, що забезпечують законність застосування покарання, індивідуалізацію впливу на засудженого, дотримання прав і свобод військовослужбовців, а також ефективне виконання функцій арешту як заходу примусу, що поєднує каральну, превентивну та виховну мету у контексті підтримання дисципліни та правопорядку у військових формуваннях.

РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК ТА УМОВИ ВІДБУВАННЯ АРЕШТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

3.1. Органи та установи, що забезпечують відбукання арешту військовослужбовцями

Відбукання арешту військовослужбовцями здійснюється за чітко визначеною законодавством системою органів та установ, яка забезпечує як контроль за законністю і правильністю виконання покарання, так і дотримання прав і свобод засуджених, а також підтримання належного рівня дисципліни та безпеки у військовому колективі. Основними установами, що забезпечують реалізацію цього виду кримінального покарання, є гауптвахти, розташовані у будівлях органів управління Служби правопорядку або підрозділів Служби правопорядку у гарнізонах, а також тимчасово обладнані приміщення на полігонах, у навчальних центрах та районах виконання завдань Збройними Силами України, що дозволяє організувати виконання арешту у різних умовах служби без порушення режиму ізоляції та безпеки.

Організацію та контроль за відбуканням арешту здійснюють посадові особи Служби правопорядку, які наділені повноваженнями забезпечувати не лише утримання засуджених у відповідності до режиму, але й контроль за дотриманням їхніх конституційних прав, норм Кримінального кодексу та Наказу Міністерства оборони України № 394 від 03.11.2020 року «Про затвердження Порядку тримання засуджених, узятих під варту, заарештованих та затриманих військовослужбовців». Ці посадові особи відповідають за організацію побуту засуджених, здійснення нагляду, а також контроль за медичним обслуговуванням та безперешкодним доступом до правової допомоги, що забезпечує поєднання каральної та виховної функцій арешту із дотриманням вимог гуманізму та законності [4, с. 515].

Система органів та установ, що забезпечують відбукання арешту, передбачає також взаємодію з військовими судами та командуванням

підрозділів, оскільки засуджений залишається військовослужбовцем і його переведення, звільнення або виконання додаткових обов'язків повинно координуватися із відповідними органами військового управління. Крім того, у випадках необхідності тимчасового переведення засудженого на інший гауптвахт або приміщення, обладнане для утримання арештованих, система органів та установ забезпечує безперервність режиму та облік фактичного строку відбування покарання, що виключає порушення законних прав засудженого та гарантує дотримання принципу індивідуалізації покарання.

Отже, органи та установи, що забезпечують відбування арешту військовослужбовцями, утворюють спеціалізовану ієрархічну систему, яка поєднує каральні, превентивні та виховні функції, забезпечує законність і контроль за дотриманням прав засуджених, а також дозволяє координувати виконання покарання з потребами військової служби, що робить цей інститут важливим елементом системи кримінальної відповідальності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

3.2. Умови відбування арешту та правовий статус засуджених військовослужбовців

Відбування арешту військовослужбовцями здійснюється у суворо регламентованих умовах, які визначаються законодавством, нормативними актами Міністерства оборони України та внутрішніми наказами, зокрема Наказом № 394 від 03.11.2020 року, що встановлює порядок утримання засуджених на гауптвахтах, тимчасових приміщеннях на полігонах та у навчальних центрах, забезпечуючи одночасно дотримання вимог безпеки, законності та гуманності, а також гарантує реалізацію каральної, виховної та превентивної функцій арешту. Умови відбування арешту включають ізоляцію від зовнішнього середовища, контроль за поведінкою засудженого, організацію його побуту, медичного та психологічного обслуговування, а також надання доступу до правової допомоги, що дозволяє забезпечити баланс

між обмеженням особистої свободи та дотриманням прав і законних інтересів військовослужбовця.

Правовий статус засуджених військовослужбовців визначається поєднанням їхнього кримінально-правового становища, з одного боку, та статусу військовослужбовця – з іншого, що створює специфічні правові умови, зокрема, збереження військового звання, підлеглості командуванню та права на забезпечення життєдіяльності у межах арешту. Засуджені під час відбування арешту залишаються військовослужбовцями, що накладає на органи Служби правопорядку обов'язок координувати застосування дисциплінарних заходів та переведення засуджених до інших підрозділів відповідно до потреб служби, не порушуючи при цьому встановленого строку арешту. Водночас засуджені зберігають гарантовані законом права, передбачені статтями Кримінальним кодексом України, зокрема право на недопущення фізичного або психологічного насильства, право на звернення до суду та на захист, що забезпечує реалізацію принципів гуманізму та законності у процесі виконання покарання [8, с. 59].

Особливе значення у формуванні умов відбування арешту має регламентація режиму перебування засуджених, яка включає встановлення часу підйому, прийому їжі, проведення фізичних вправ та режиму роботи й відпочинку, а також контроль за дотриманням правил внутрішнього розпорядку, що забезпечує підтримку дисципліни та психологічної стабільності арештованих. Крім того, законодавчо передбачено заборону застосування арешту до вагітних жінок та жінок з дітьми віком до семи років, що свідчить про врахування гуманітарних аспектів при встановленні умов утримання та реалізації правового статусу засудженого.

Отже, умови відбування арешту та правовий статус засуджених військовослужбовців визначаються комплексом кримінально-правових, процесуальних та спеціальних нормативних актів, що забезпечують поєднання каральних, виховних і превентивних функцій покарання, гарантують дотримання прав і свобод засуджених, збереження їхнього військового статусу

та належний контроль за режимом утримання на гауптвахтах і тимчасових приміщеннях, що є необхідним для підтримання дисципліни та правопорядку у військових формуваннях.

3.3. Заходи заохочення та дисциплінарні стягнення, що застосовуються до військовослужбовців, засуджених до арешту

Військовослужбовці, які відбувають арешт, перебувають у специфічному правовому статусі, що поєднує елементи кримінального покарання та військової дисципліни, і тому до них застосовуються як заходи заохочення, так і дисциплінарні стягнення, що регулюються законодавством, зокрема Кримінально-виконавчим кодексом України, а також нормативними актами Міністерства оборони України. До заходів заохочення належать: подяка, дострокове зняття раніше накладеного стягнення та зарахування часу відбування арешту у загальний строк військової служби повністю або частково, що дозволяє стимулювати дисципліновану поведінку засуджених, підтримувати їх морально-психологічний стан і заохочувати до добровільного дотримання режиму та правил внутрішнього розпорядку. Особливою формою заохочення є зарахування часу арешту до загального строку військової служби, право на застосування якого належить виключно начальнику органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, що підкреслює важливість координованого управління військовою дисципліною та законністю виконання покарання [9, с. 128].

Дисциплінарні стягнення до військовослужбовців, засуджених до арешту, включають догану та переведення в одиночну камеру на строк до десяти діб, що застосовується у разі порушення режиму, невиконання обов'язків або неналежної поведінки, яка може негативно вплинути на дисципліну та порядок на гауптвахті. Правом застосування цих стягнень користуються начальник органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та начальник гарнізону, що забезпечує контроль за

законністю та пропорційністю заходів впливу, а також запобігає дублюванню чи перевищенню покарання, передбаченого судом.

Особливе значення у застосуванні заходів заохочення та стягнення полягає у підтриманні балансу між каральною функцією арешту та його виховним і превентивним призначенням, оскільки своєчасне заохочення дисциплінованої поведінки підвищує мотивацію засуджених до дотримання правил, а застосування дисциплінарних стягнень забезпечує контроль за порядком і безпекою на гауптвахті. Таким чином, система заохочень і стягнень виступає невід'ємним елементом ефективного управління військовою дисципліною та реалізації цілей кримінально-правового впливу на військовослужбовців, які відбувають арешт [14, с. 53].

Таким чином, заходи заохочення та дисциплінарні стягнення, застосовувані до військовослужбовців, засуджених до арешту, формують комплексний механізм підтримання дисципліни та правопорядку на гауптвахтах, поєднуючи стимули для виправлення поведінки, мотивацію до дотримання режиму та правил внутрішнього розпорядку з контролем за порушеннями, при цьому права на застосування окремих заходів визначені законодавством і покладаються на посадових осіб органів управління Військової служби правопорядку та командування гарнізону, що забезпечує законність, пропорційність і ефективність їх реалізації, а також сприяє досягненню каральної, виховної та превентивної мети арешту.

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДБУВАННЯ АРЕШТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

4.1. Основні проблеми правового регулювання відбування арешту військовослужбовцями

Правове регулювання відбування арешту військовослужбовцями, незважаючи на наявність детально сформульованих норм Кримінального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу та нормативних актів Міністерства оборони, стикається з низкою практичних і теоретичних проблем, що зумовлені особливим правовим статусом засуджених, специфікою військової служби та обмеженими можливостями контролю за дотриманням законності в умовах ізоляції. Однією з основних проблем є невизначеність у деяких аспектах застосування заходів заохочення та дисциплінарних стягнень, зокрема щодо критеріїв їх об'єктивного оцінювання та черговості застосування, що створює потенційні ризики суб'єктивного тлумачення та порушення принципу пропорційності при реалізації каральної та виховної функцій арешту [16, с. 230].

Ще однією проблемою є обмежена правова регламентація порядку переведення засуджених з одного приміщення або гауптвахти до іншого, особливо у випадках тимчасового утримання на полігонах або навчальних центрах, що ускладнює точний облік фактичного строку відбування арешту та створює труднощі у координації між органами Служби правопорядку і командуванням підрозділів, а також може призводити до порушення прав засуджених і невідповідності режиму встановленим нормативам. Окрему проблему становить недостатня деталізація норм щодо гарантування прав засуджених на медичне та психологічне забезпечення, доступ до правової допомоги, а також підтримку соціально-побутових умов, що іноді призводить до різного тлумачення відповідних вимог і неоднорідності практики виконання покарання в різних гарнізонах.

Крім того, науковці та практики зазначають, що значною проблемою є обмежена інтеграція кримінально-правових та військових нормативних актів, оскільки відсутність чітких механізмів взаємодії між Кримінальним кодексом, Кримінально-виконавчим кодексом і внутрішніми статутами Збройних Сил України може призводити до конфліктів норм і суперечностей у визначенні прав і обов'язків засуджених військовослужбовців, що, у свою чергу, негативно впливає на ефективність виконання арешту та досягнення його виховної, каральної й превентивної мети [18, с. 198].

Отже, основні проблеми правового регулювання відбування арешту військовослужбовцями пов'язані з неоднозначністю та неповнотою законодавчих норм щодо порядку застосування заохочень і дисциплінарних стягнень, забезпечення прав та соціально-побутових умов засуджених, координації між органами Служби правопорядку та командуванням підрозділів, а також з недостатньою інтеграцією кримінально-правових і військових нормативних актів, що вимагає подальшого вдосконалення законодавчої бази та вироблення єдиних підходів до організації виконання арешту військовослужбовцями.

4.2. Практичні проблеми реалізації арешту щодо військовослужбовців

Реалізація арешту щодо військовослужбовців у практичній площині стикається з низкою проблем, що мають як організаційний, так і правовий характер, оскільки поєднують специфіку кримінального покарання з особливостями військової служби, що потребує одночасного забезпечення дисципліни, безпеки та законності у процесі утримання засуджених. Однією з найпоширеніших практичних проблем є недостатня кількість спеціалізованих гауптвахтів та приміщень, обладнаних для утримання військовослужбовців на арешті, що створює труднощі при організації ізоляції засуджених, особливо у віддалених гарнізонах, на полігонах або у навчальних центрах, і часто

призводить до тимчасового використання приміщень, що не відповідають встановленим нормам, або переведення засуджених на великі відстані, що ускладнює контроль за дотриманням режиму та прав засуджених.

Ще однією значною проблемою є недостатня кваліфікація та завантаженість посадових осіб Служби правопорядку, відповідальних за організацію та контроль виконання арешту, що проявляється у суб'єктивному підході до застосування заходів заохочення та дисциплінарних стягнень, неповному контролі за дотриманням прав засуджених, а також у затримках або порушеннях обліку фактичного строку відбування арешту, що створює ризики порушення законності та принципу пропорційності покарання. До того ж, на практиці часто виникають проблеми у координації дій між органами Служби правопорядку та командуванням підрозділів, оскільки засуджені залишаються військовослужбовцями, і їх переведення або участь у службових заходах повинно здійснюватися у строгій відповідності до встановлених правил, що не завжди забезпечується на практиці [22, с. 43].

Особливої уваги потребує проблема забезпечення належного медичного та психологічного супроводу засуджених, оскільки тривале утримання у суворо регламентованих умовах може негативно впливати на психофізичний стан військовослужбовців, а відсутність єдиних стандартів щодо організації таких заходів призводить до нерівномірності їх виконання у різних гарнізонах.

Таким чином, практична реалізація арешту військовослужбовців стикається з комплексом проблем, пов'язаних з організаційними, кадровими та правовими аспектами, включаючи нестачу спеціалізованих приміщень, недостатню кваліфікацію персоналу, проблеми координації між органами Служби правопорядку та командуванням, а також обмеження у забезпеченні належного режиму, медичного супроводу та реалізації заходів заохочення, що підкреслює необхідність удосконалення нормативно-правової бази та вироблення чітких практичних механізмів для забезпечення ефективного, законного та гуманного виконання арешту військовослужбовцями.

4.3. Шляхи вдосконалення законодавства та практики відбування арешту військовослужбовцями

Аналіз сучасного стану законодавчого та практичного регулювання відбування арешту військовослужбовцями дозволяє виділити низку напрямів, що потребують вдосконалення, оскільки наявні нормативні акти, хоча й регламентують більшість аспектів відбування покарання, у ряді випадків містять неоднозначні або неповні положення, що створює ризики порушення прав засуджених, ускладнює контроль за законністю виконання арешту та знижує ефективність реалізації його виховної, каральної та превентивної функцій. Одним із ключових напрямів вдосконалення є уточнення та деталізація норм щодо порядку застосування заходів заохочення та дисциплінарних стягнень, включаючи чіткі критерії їх надання, механізми контролю за їх дотриманням і визначення відповідальних посадових осіб, що дозволить уникнути суб'єктивного тлумачення і забезпечить прозорість та пропорційність у застосуванні цих заходів.

Не менш важливим є питання удосконалення нормативного регулювання порядку переведення засуджених між гауптвахтами та тимчасовими приміщеннями на полігонах або у навчальних центрах, що дозволить точно вести облік фактичного строку відбування арешту, координувати дії органів Служби правопорядку та командування підрозділів і уникати порушень прав засуджених, а також забезпечить збереження дисципліни та безпеки у військових формуваннях. Доцільним також є впровадження єдиних стандартів щодо організації медичного, психологічного та соціально-побутового супроводу засуджених, що дозволить мінімізувати негативний вплив ізоляції на фізичний і морально-психологічний стан військовослужбовців та сприятиме досягненню виховного ефекту арешту [23, с. 35].

Крім того, важливим напрямом є забезпечення комплексної інтеграції кримінально-правових і військових нормативних актів, що регулюють

відбування арешту, шляхом створення чітких механізмів взаємодії між Кримінальним кодексом, Кримінально-виконавчим кодексом та внутрішніми статутами Збройних Сил України, що дозволить уникнути конфліктів норм, забезпечити уніфікацію практики застосування арешту у різних гарнізонах та підвищити ефективність реалізації його превентивної і каральної функцій. Також доцільним є посилення контролю за дотриманням прав засуджених шляхом регулярних перевірок, моніторингу та запровадження незалежних механізмів нагляду, що дозволить своєчасно виявляти порушення, забезпечувати законність і захист прав військовослужбовців, а також підвищувати дисципліну на гауптвахтах.

Необхідним кроком для вдосконалення практики є також підвищення кваліфікації та спеціальної підготовки посадових осіб Служби правопорядку, відповідальних за організацію та контроль відбування арешту, що дозволить забезпечити більш об'єктивне та ефективне застосування заходів заохочення та дисциплінарних стягнень, дотримання режиму та правил внутрішнього розпорядку, а також своєчасне реагування на порушення порядку і прав засуджених [16, с. 230].

Отже, шляхи вдосконалення законодавства та практики відбування арешту військовослужбовцями передбачають комплексне уточнення та деталізацію нормативних положень, інтеграцію кримінально-правових і військових актів, запровадження єдиних стандартів щодо організації режиму, медико-психологічного та соціально-побутового супроводу засуджених, підвищення кваліфікації персоналу та посилення контролю за дотриманням прав засуджених, що забезпечить ефективне, законне та гуманне виконання арешту, одночасно досягаючи його каральної, виховної та превентивної мети.

ВИСНОВКИ

1. Покарання військовослужбовців мають спеціальну правову природу, що зумовлена специфікою військової служби та необхідністю підтримання дисципліни. Вони поєднують загальні принципи кримінальної відповідальності з військовими механізмами впливу. Застосування таких покарань виконує каральну, превентивну та виховну функції, дотримуючись принципів законності та гуманізму.

2. Кримінальна відповідальність військовослужбовців зумовлена їх особливим статусом та соціальною значущістю функцій у сфері оборони держави. Законодавець передбачає спеціальні склади правопорушень і диференційовані види покарань. Водночас вона має реалізовуватися з дотриманням принципів законності, справедливості та індивідуалізації покарання.

3. Система покарань для військовослужбовців поєднує загальні цілі кримінальної відповідальності з потребами військової дисципліни. Вона передбачає як загальні, так і спеціальні види покарань з урахуванням статусу військовослужбовця. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію покарання та ефективний превентивний вплив.

4. Арешт військовослужбовців є окремим видом покарання з особливою правовою природою, поєднуючи каральну, превентивну та виховну функції. Він займає проміжне місце в системі покарань і дозволяє індивідуалізувати вплив без тривалого вилучення із військового колективу. Це сприяє підтриманню дисципліни, законності та правопорядку.

5. Підстави та порядок призначення арешту враховують статус військовослужбовця, тяжкість правопорушення та необхідність підтримання дисципліни. Суд повинен забезпечити законність, справедливість і індивідуалізацію покарання. Це гарантує одночасне досягнення каральних, превентивних і виховних цілей арешту.

6. Строки арешту регламентуються загальними положеннями КК України та спеціальними нормами, що враховують військовий статус. Обчислення строку починається з моменту фактичного взяття під арешт і

включає всі дні перебування у приміщеннях. Винятки для певних категорій осіб забезпечують законність і індивідуалізацію покарання.

7. Органи та установи, що забезпечують відбування арешту, утворюють спеціалізовану систему контролю, безпеки та виховання. Вони координують дії з командуванням та медико-психологічними службами. Це дозволяє ефективно виконувати покарання та підтримувати дисципліну у військових формуваннях.

8. Умови відбування арешту формуються на основі кримінально-правових, процесуальних та спеціальних нормативних актів. Вони забезпечують суворе дотримання законності, прав засуджених та збереження військового статусу. Регламентування режиму, побуту та медичного забезпечення дозволяє реалізувати каральну, виховну та превентивну функції арешту.

9. Заходи заохочення та дисциплінарні стягнення поєднують виховний, превентивний та каральний вплив. Вони сприяють підтриманню дисципліни та безпеки на гауптвахтах. Розподіл повноважень щодо їх застосування забезпечує законність і ефективність реалізації арешту.

10. Основні проблеми правового регулювання арешту пов'язані з неоднозначністю та неповнотою норм, недостатнім контролем за дотриманням прав засуджених та ускладненою координацією між органами. Це створює ризики порушень законності та нерівномірності виконання арешту. Необхідне вдосконалення законодавчої бази та вироблення чітких практичних механізмів.

11. Практична реалізація арешту супроводжується організаційними, кадровими і правовими проблемами, включаючи нестачу гауптвахтів і перевантаження персоналу. Труднощі координації та нерівномірне медичне забезпечення створюють ризики порушення прав засуджених. Вирішення цих проблем вимагає удосконалення нормативної бази та матеріально-технічного забезпечення.

12. Вдосконалення законодавства та практики арешту потребує комплексного підходу, включаючи уточнення норм, інтеграцію кримінально-правових і військових актів та підвищення кваліфікації персоналу. Це забезпечить законність, пропорційність та ефективність застосування арешту. Одночасно реалізуються його каральна, виховна та превентивна функції при підтриманні дисципліни й правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Кримінально-виконавчий кодекс: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. ВВР України. 2003. № 3-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
3. Про затвердження Порядку тримання засуджених, узятих під варту, заарештованих та затриманих військовослужбовців: наказ Міністерства оборони України від 03.11.2020 № 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0038-21#Text>.
4. Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. та ін. Науковопрактичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. Джужі, А. Савченка, В. Чернея. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2018. 1104 с.
5. Анісімов Г. М., Дзюба Ю. П., Касинюк В. І. та ін. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посібник / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 183 с.
6. Артеменко О.М. Злочини проти порядку проходження військової служби: кримінологічне дослідження: монографія. наук. ред. В.В. Голіна. Харків: Право, 2019. 224 с.
7. Бантишев О., Стрельбицька Л., Стрельбицький М. Оціночні поняття в кримінальному правопорушенні проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) та у кримінальних правопорушеннях проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку. Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 лют. 2023 р.). Київ, 2023. С. 300–305.
8. Висоцький П.Г. Аналіз ознак особи військовослужбовця, яка самовільно залишила військову частину або місце служби. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 52. С. 58–61.

9. Голіна В.В, Степанюк А.Х. Кримінально-виконавче право: підручник. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2011. С. 127–129.

10. Дудоров О. О., Зеленов Г. М. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2015. № 12. С. 69–81.

11. Кальман О.Г., Подільчак О.М., Плотнікова В.П., Туркот М.С. Проблеми кримінально-виконавчого права України. Навчальний посібник. Київ, 2011. 240 с.

12. Карпенко М. І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання : посібник / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Київ : Дакор, 2013. 472 с.

13. Карпенко М. І. Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2020. 547 с.

14. Кваліфікація військових кримінальних правопорушень : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України М. С. Цуцкірідзе. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 280 с.

15. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2 Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.

16. Лисодєд О. В. Новий закон уніс нові корективи у правовий статус засуджених (коментар до Закону України від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII). *Право і суспільство*. 2017. № 1. Ч. 1. С. 229-235.

17. Ніколаєнко Т. Б. Особливості нормативного врегулювання призначення покарання «Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців» щодо різних категорій осіб. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2016. № 1. С. 277–280.

18. Ніколаєнко Т. Б. Кримінально-виконавчий складник системи військової юстиції в Україні: постановка проблеми. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 197–202.

19. Ніколаєнко Т. Б. Окремі питання нормативного регулювання Військовою службою правопорядку виконання пенітенціарних функцій стосовно засуджених військовослужбовців. *Вісник Півден. регіон. центру Нац. акад. прав. наук*. 2017. № 10. С. 199–206.

20. Рак С. В. Кримінальна відповідальність за службову недбалість : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 297 с.

21. Туркот М.С. Особливості виконання спеціальних видів покарання, призначених військовослужбовцям. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. С. 86–90.

22. Туркот М., Ганова Г. Визначення поняття «військовий начальник» у законодавстві України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3 (49). С. 42–48.

23. Туркот М.С. Військові формування в системі Воєнної організації України. *Вісник прокуратури*. 2014. № 11. С. 31–43.

24. Хавронюк М. І. Кримінально-правові норми, розраховані на застосування в умовах війни, чинні до початку відкритої російської агресії проти України: досягнення і прорахунки українського законодавства та правозастосовної практики. Матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (9-11 черв. 2022 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 246–257.

25. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.

26. Худякова Н. Ю. Кримінально-правова характеристика службової недбалості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 255 с.